

Приходченко Тетяна Анатоліївна

*к.е.н., доцент, докторант кафедри регіоналістики і туризму
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

Приходченко Татьяна Анатольевна

*к.э.н., доцент, докторант кафедры регионалистики и туризма
Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана*

Prykhodchenko Tetyana

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Doctoral student, Department of regional science and tourism
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ РЕГІОНУ

МЕХАНИЗМ УПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИКОЙ РЕГИОНА

THE MECHANISM OF MANAGEMENT OF REGION'S ECONOMY

Анотація. Стаття присвячена дослідженню специфіки теоретичних положень щодо формування механізмів регіонального управління та їх корекції відповідно до потреб трансформаційних змін. Здійснено аналіз структурного складу механізмів управління. Визначено, що механізм управління є складовою, і при цьому активною частиною, системи регіонального управління. Сформульоване визначення «механізму управління економікою регіону» як складної сукупності методів і інструментів, які використовуються регіональними органами управління в процесах прямого і непрямого впливу на соціальні та ринкові умови життєдіяльності регіональної системи, що забезпечують підвищення ефективності регіональної економіки і зростання якості життя населення. Розроблено концептуальну модель сучасного механізму управління економікою регіону в Україні, що дозволить на практиці підвищити ефективність функціонування конкретного регіону.

Ключові слова: регіон, механізм управління, регіональна економіка, регіональне управління, механізм управління економікою регіону.

Аннотация. Статья посвящена исследованию специфики теоретических положений по формированию механизмов регионального управления и их коррекции в соответствии с потребностями трансформационных изменений. Осуществлен анализ структурного состава механизмов управления. Определено, что механизм управления является составной и активной частью системы регионального управления. Сформулировано определение «механизма управления экономикой региона» как сложной совокупности методов и инструментов, которые используются региональными органами управления в процессах прямого и косвенного воздействия на социальные и рыночные условия жизнедеятельности региональной системы, обеспечивающих повышение эффективности региональной экономики и рост качества жизни населения. Разработана концептуальная модель современного механизма управления экономикой региона в Украине, что позволит на практике повысить эффективность функционирования конкретного региона.

Ключевые слова: регион, механизм управления, региональная экономика, региональное управление, механизм управления экономикой региона.

Summary. The article explores the theoretical positions on the formation mechanisms of regional management and their correction in accordance with the requirements of transformational change. The analysis of the structural composition of the management mechanisms. It is determined that the management mechanism is an integral and active part of the system of regional management. Definition of the «mechanism of management of the region's economy» as a complex set of methods and tools that are used by regional governments in the processes of direct and indirect effects on social and market conditions of activity of the regional system, providing increase of efficiency of regional economy and increase the quality of life of the population. Developed a conceptual model of the modern mechanism of management of the region's economy in Ukraine that will allow us to improve the functioning of a particular region.

Key words: region, management mechanism, regional economy, regional management, the mechanism of management of region's economy.

Постановка проблеми. У сучасних умовах особливої уваги потребує поглиблення досліджень з базових теоретичних положень формування механізмів управління для застосування в розвитку соціально-економічного середовища і їх корекції відповідно до потреб трансформаційних змін. Але до цього часу в науковій літературі ще не склалося чіткого уявлення про механізм регіонального управління і згодка про нього найчастіше носить нечіткий характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи феномен механізму управління, значна кількість українських вчених представляє їх як структуру. Так, Латинін М. А. виділяє у складі механізмів управління процесами розвитку економічних систем функціональні механізми – правовий, економічний, адміністративний та інформаційний [1]. Белай С. В. як засоби протидії кризовим явищам у структурі пропонує використовувати одночасно сукупність механізмів: інформаційно-аналітичний, моніторинговий, правовий і адміністративний – об'єднуючи їх у комплексний механізм урегулювання кризових явищ [2]. Бобровська О. Ю. у корпоративному управлінні в місцевому самоврядуванні виділяє такі складові механізми: нормативно-методичні, фінансово-економічні, організаційні та соціальні [3]. Структурний склад механізмів управління реалізується й іншими українськими вченими [4–6]. Узагальнення думок дослідників з питань побудови й удосконалення механізмів державного управління і місцевого самоврядування дозволяє зробити такі висновки: поняття «механізм» використовується до практичного здійснення усіх відносно самостійних видів діяльності, сутність і зміст яких передбачає необхідність постійного вдосконалення, організації, регулювання і управління; концептуальні положення, запропоновані різними авторами стосовно визначення поняття і складових механізмів, мають багато спільного і спрямовуються на вирішення ключових питань стратегічних і поточних проблем; основу механізмів становлять узагальнені форми, методи, процедури й інструменти управління.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є розробка концептуальної моделі сучасного механізму управління економікою регіону в Україні.

Виклад основного матеріалу. У багатьох зарубіжних публікаціях термін «механізм» використовується у різних словосполученнях: «механізм регулювання», «механізм державного участі», «механізм управління». Так, Степанов А. Г. стверджує, що «механізм державного регулювання – це реальна організаційна матеріальна сила, володіючи якою держава здійснює владу» [7, с. 22]. На його думку, з одного боку, даний механізм постає у вигляді цілісної ієрархічної системи

державних органів і установ, що виконують завдання та функції держави, з іншого боку, він включає сукупність способів і методів державного регулювання економіки. Тут, по-перше, є умоглядне гаслове сприйняття, а по-друге – має місце змішування понять «система» і «механізм». Аналогічним чином, в ряді інших наукових робіт немає суворого розмежування розглядуваних термінів. Наша наукова позиція полягає в тому, що механізм управління є складовою (активною) частиною системи регіонального управління.

В даний час мають місце нечіткі судження про механізми управління. Так, можна навести такий вислів: «Організаційно-економічний механізм включає наступні базові елементи: ресурси (фінансові і трудові); суб'єкт управління (орган управління); технології управління» [8, с. 221]. Бачиться, що зазначених елементів недостатньо для характеристики цього поняття. Під «механізмом управління» в найбільш загальному вигляді розуміється сукупність системних елементів (функцій, методів, процесів), тісно взаємопов'язаних між собою, при впливі на один або кілька з яких відбувається певне функціонування або зміна інших елементів системи, що викликають, у свою чергу, необхідні процеси в об'єктах управління. Що стосується механізму регіонального управління, то в ньому як в теоретичному аспекті, так і в реальній практиці можна виділяти і розглядати окремі його специфічні складові підсистеми: організаційну, інституціональну, економічну, фінансову, бюджетну, соціально-психологічну та інші, кожна з яких здатна здійснювати певний вплив на об'єкти управління. Як правило, в практичній діяльності використовуються (працюють) всі перераховані системні складові загального механізму регіонального управління, причому в різних поєднаннях, пропорціях і співвідношеннях. Разом з тим стали часто вживаними наступні терміни: «організаційний механізм», «фінансовий механізм», «бюджетний механізм» та інші.

На основі проведених досліджень сформулюємо наступне визначення: «механізм управління економікою регіону» являє собою складну сукупність методів та інструментів, які використовуються регіональними органами управління в процесах прямого (безпосереднього) і непрямого впливу (координування, стимулювання, регулювання) на соціальні і ринкові умови життєдіяльності регіональної системи, що забезпечують підвищення ефективності регіональної економіки та зростання якості життя населення. Отже, пропонується концептуальна модель сучасного механізму управління економікою регіону.

Представлений механізм створюється і приводиться в дію органами регіонального управління, які керуються конкретно своєю регіональною політикою

(зрозуміло, розробленої відповідно до загальнодержавної соціально-економічної політики), причому з різним урахуванням факторів національного і глобального середовища. Разом з тим розглянутий механізм управління формується на основі закономірностей і принципів регіонального управління, властивих йому функцій спеціальних структур, наявних ресурсів, традиційних і нових методів та сучасних технологій управління. У нашому розумінні даний представлений механізм управління економікою регіону здійснює наступні основні масштабні процеси впливу (блоки процесів):

- 1) безпосереднє управління державним сектором регіонального господарства;
- 2) координація різноманітних видів діяльності та процесів економічного розвитку регіону;
- 3) ринкове стимулювання, регулювання та підтримка економічних агентів (організацій, підприємств, населення).

Для здійснення зазначених процесів впливу представлений механізм має власний інструментарій, тобто арсенал інструментів, кількість, поєднання і ступінь використання яких може приймати різні значення в залежності від конкретних завдань, рішень та ситуацій.

Перший блок — процеси управління державним сектором регіонального господарства, які здійснюються за допомогою таких інструментів впливу, як: планування діяльності державних організацій; пряме фінансування та інвестування організацій бюджетної сфери; кредитування державних організацій; дотації, субсидії, субвенції організаціям соціальної сфери; аудит, звітність, контроль державних організацій; інвестування у транспортну, інженерно-комунальну та інноваційну інфраструктуру; організація виконання національних проектів та програм з урахуванням специфіки регіону; вдосконалення апарату регіонального управління; кадрове забезпечення управлінських структур.

Другий блок — координація різних видів діяльності і процесів економічного розвитку регіону, які повинні реалізовуватися за допомогою наступних інструментів впливу: законодавчі та нормативні акти даного регіону та України; складання прогнозів і планів регіонального розвитку; вибір і реалізація стратегії розвитку; розробка програм розвитку регіону; формування та розвиток міжбюджетних відносин; кластерна політика; приватно-державне партнерство та ін.

Третій блок — процеси ринкового стимулювання, регулювання та підтримки економічних агентів регіону, які повинні використовувати специфічні ринкові інструменти такі як: податкові пільги суб'єктам господарювання; надання пільг та кредитів для інно-

ваційних проектів; співфінансування розроблених регіональних проектів і програм; підтримка конкуренції і малого бізнесу; конкурсне розміщення державних замовлень в регіоні; цінове й тарифне регулювання; ліцензування окремих видів діяльності; земельне регулювання; підтримка зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюється господарюючими суб'єктами регіону та ін.

Важливо відзначити, що в даній моделі вказані тільки основні укрупнені інструменти, кожен з яких може становити певний комплекс кількох дрібніших, детальних різновидів організаційно-економічних та фінансових інструментів. Причому окремі складові укрупнених інструментів впливу, як правило, переплітаються в різних варіаціях з певними елементами інших інструментальних засобів. Наприклад, такий цінний інструмент сучасного розвитку регіону як розробка стратегій, включає в себе цілий ряд аналітичних, оціночних, цілеспрямованих, проектних, експертних, організаційних та інших методичних інструментів, а також тісно пов'язаний із законодавчою нормотворчістю, прогнозуванням, плануванням і програмуванням. Аналогічно і інші інструменти, і складові їх елементи взаємодіють між собою в тих чи інших поєднаннях і взаємодоповнюють один одного, що веде до адитивного ефекту. Тому завжди треба враховувати певну комплексність впливу різних інструментів, які у сукупності складають системний інструментарій механізму управління економікою регіону.

Також важливо підкреслити, що перелік конкретних інструментів впливу зазнає змін у зв'язку зі змінами зовнішніх і внутрішніх факторів, появою нових інструментів, вдосконаленням основних елементів системи регіонального управління (органів управління, структур, ресурсів, технологій та ін.), що являє собою об'єктивний процес оновлення. Поряд із загальним цілісним механізмом управління економікою регіону розробляються, існують і використовуються приватні механізми стосовно до конкретних сфер і видів діяльності, цілей, процесів (наприклад, до секторів економіки, цільових програм, нових концепції тощо).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Науково обґрунтоване, грамотне використання різних видів механізмів та інструментів сприятиме ефективній організації структурної перебудови регіонального господарства, формуванню регіональної інноваційної системи, створенню інвестиційної привабливості регіону, розвитку ринкової, транспортної, інженерно-комунальної та соціальної інфраструктури в регіоні, сприянню успішної діяльності муніципальних утворень тощо. Все це дозволить на практиці підвищити ефективність функціонування конкретного регіону, конкурентоспроможність

регіональної економіки та забезпечити зростання якості життя регіонального співтовариства. Таким чином, можна наголосити, що механізм управління економікою регіону — це багатоаспектна, багатогранна система інструментів і процесів впливу, які в реальній практиці використовуються для отримання того або іншого результату, як правило, в різних, інколи в складних поєднаннях, певних наборах та комплексах. Тільки

на основі науково обґрунтованого, взаємопов'язаного та взаємодоповнюючого використання досить різноманітних за змістом, спрямованістю і силі методів та інструментів впливу можливе здійснення необхідного впливу на ті чи інші соціально-економічні процеси та забезпечення необхідної «ланцюгової реакції» у масштабі регіону для отримання намічених результатів і синергетичного ефекту.

Література

1. Державне регулювання інноваційного розвитку економіки України: стратегічні пріоритети: монографія / М. А. Латинін, С. В. Майстро, В. Ю. Бабаєв. — Х.: ХарРІ НАДУ «Магістр», 2014. — 320 с.
2. Белай С. В. Державні механізми протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру: теорія, методологія, практика: монографія / С. В. Белай. — Х.: Національна академія НГУ, 2015. — 349 с.
3. Бобровська О. Ю. Корпоративне управління в місцевому самоврядуванні: монографія / О. Ю. Бобровська. — Д.: ДРІДУ НАДУ, 2008. — 284 с.
4. Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З. Державне регулювання економіки: підручник / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залога. — К., 2000. — 592 с.
5. Основи упередження кризових явищ в управлінні територіальним розвитком: монографія / О. Ю. Бобровська, Є. І. Бородин, Т. О. Савостенко [та ін.]. — Д.: ДРІДУ НАДУ, 2011. — 296 с.
6. Організаційно-правовий механізм управління розвитком регіону: наукова розробка / наук. кер. В. П. Марущак. — К.: НАДУ, 2008. — 44 с.
7. Степанов А. Г. Государственное регулирование экономики региона / А. Г. Степанов. — М.: Финансы и статистика, 2004. — 240 с.
8. Самофалова Е. Ф. Государственное регулирование национальной экономики: Учеб. пособие / Е. В. Самофалова, Э. Н. Кузьбожев, Ю. В. Вертакова. — 2-е изд., стер. — М.: КНОРУС, 2006. — 272 с.

References

1. Derzhavne rehuljuvannja innovacijnogho rozvytku ekonomiky Ukrainy: strategichni priorytety: monohrafija / M. A. Latynin, S. V. Majstro, V. Ju. Babajev. — Kh.: KharRI NADU «Maghistr», 2014. — 320 p.
2. Bjelaj S. V. Derzhavni mekhanizmy protydiji kryzovym javysshham socialjno-ekonomichnogho kharakteru: teorija, metodologhija, praktyka: monohrafija / S. V. Bjelaj. — Kh.: Nacionaljna akademija NGhU, 2015. — 349 p.
3. Bobrovsjka O. Ju. Korporatyvne upravlinnja v miscevomu samovrjaduvanni: monohrafija / O. Ju. Bobrovsjka. — D.: DRIDU NADU, 2008. — 284 p.
4. Mykhasjuk I., Meljnyk A., Krupka M., Zalogha Z. Derzhavne rehuljuvannja ekonomiky: pidruchnyk / I. Mykhasjuk, A. Meljnyk, M. Krupka, Z. Zalogha. — K., 2000. — 592 p.
5. Osnovy uperedzhennja kryzovykh javyssh v upravlinni terytorialnym rozvytkom: monohrafija / O. Ju. Bobrovsjka, Je. I. Borodin, T. O. Savostenko [ta in.]. — D.: DRIDU NADU, 2011. — 296 p.
6. Orghanizacijno-pravovyj mekhanizm upravlinnja rozvytkom reghionu: naukova rozrobka / nauk. ker. V. P. Marushhak. — K.: NADU, 2008. — 44 p.
7. Stepanov A. G. Gosudarstvennoe regulirovanie ekonomiki regiona / A. G. Stepanov. — M.: Finansy i statistika, 2004. — 240 p.
8. Samofalova Ye. F. Gosudarstvennoe regulirovanie natsionalnoy ekonomiki: Ucheb. posobie / Ye. V. Samofalova, E. N. Kuzbozhev, Yu. V. Vertakova. — 2-e izd., ster. — M.: KNORUS, 2006. — 272 p.